

Kora-avarkori edények Magyarországon.

(Ide tartozik a XIII–XX. tábla.)

Ennek a kornak (Kr. u. 568–700.) edényfajtáit nálunk eddig nem tisztázták, pedig érdekes megoldandó problémának ígérkezik, hogy a politikai avarság edényhagyatéka milyen eredetű elemekből tevődik össze? Mi benne az, amit az avarok Ázsiából hoztak? Mi a déloroszországi eredetű anyag? Mit adott hozzá a bennszülött lakosság? És mi öröklődött át a következő korszakra?

A griffes-indás bronzövdísz-garnitúrákkal jelzett késő-avar (Kr. u. VIII–IX. sz.) keverékkultúra keramikáját, egyik munkájában Horváth Tibor részletesen ismertette.¹ A közölt anyag a VIII–IX. sz. eddig ismert összes edénytípusait kétségtelenül magában foglalja, de nem az egész avarkorét!

A kora-avar fülkesírokból² olyan edénytípusok is jöttek elő, melyeknek a griffes-indás kultúra keramikájánál szinte még a nyomát sem találjuk. Tölcséres szájú agyagkorsók ezek, amelyek a szakirodalom előtt is csaknem teljesen ismeretlenek,³ csupán fémből készült változataikat találjuk meg itt-ott;⁴ de összefüggéseiket, jelentőségüket kellően nem emelték ki. Az említett edénytípus annyira jellegzetes, oly erősen rányomta bélyegét a kora-avarkor leletanyagára, hogy

¹ Horváth Tibor, Az üllői és a kiskőrösi avar temető: Arch. Hungarica, 1935, 67. ll.

² Csallány Dezső, Kora-avarkori sírleletek: Folia Archaeologica I–II, Budapest 1939, 132–134. l.

³ Párducz Mihály, La Tène- és népvándorláskori sírok a Solt-Paléban: Dolgozatok. 1935, 166. l., 33. sír (XXXI. t. 12.).

⁴ Pulszky Ferenc, Magyarország archaeológiája. Budapest, 1897. II. 96. l. (kunágotai ezüstedények). — J. Hampel, Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. Braunschweig 1905, I, 344, 350, 351. ábra. (Kunágota). — Ferdinand Fettiich, Garnitures de fourreaux de sabres du temps des avars, en Hongrie: Arethuse, Paris 1926, 18. ábra, 6. l. (Kunágota). — Fettiich Nándor, Adatok az ősgermán állatornamentumok II. stílusának eredetkérdéséhez: Arch. Ért. 1929, 115. l., X. t. 2. (3. igari lelet). — Balogh Albin, Mindennapi élet Szent István korában: Szent István Emlékkönyv. Budapest, 1938, III. kötet 572. l. (kunágotai ezüstedények); 575. l. (bócsai aranypohár); 576. l. (bócsai és kiskőrös-vágóhídi ezüstkorsók).

annak, és a publikált többi edénynek ismerete nélkül, nem kaphatunk teljes képet az egész avarokor edénytípusairól, nem állapíthatjuk meg fejlődésük irányát, és nem nyújthatunk biztos chronológiai támpontokat.

Az edények leírása.

1. *Deszk N. 4. sír.* XIII. tábla 1. Agyagkorsó, kézzel formált, rosszul égetett, aszimmetrikus forma, sárgásbarna színű. Szája tölcészerűen öblösödik, dereka igen nagy átmérőjű. M(agassága) 22.5, D(erék) m(agassága) a legszélesebb helyen mérve 12, Sz(áj) á(tmérőlje) 13, Ny(ak) á(tmérőlje) 9, D(erék) á(tmérőlje) 20.5, F(enék) á(tmérőlje) 9, Cs(erép) v(astagsága) 0.9 cm.

2. *Kiszombor E. 29. számú fülkesír.* XIII. 2. Agyagkorsó; kézzel formált, rosszul égetett, sárgásbarna színű. Nyaka hosszú, szája tölcészerűen öblösödik. Legnagyobb szélessége nem a hasnál, hanem a derekánál van. M. 25, D. m. 13, Sz. á. 11, Ny. á. 8.5, D. á. 19.5, F. á. 11, Cs. v. 0.9 cm.

3. *Hódmezővásárhely-Soltpalé 33. számú fülkesír.* XIII. 3. Agyagkorsó, kézzel formált, téglavörös színű. Széles derékből kiugró hosszú nyak, tölcéses, kihajló szájerem jellemzi. M. 20.5, Sz. á. 8.5, D. á. 16.5, F. á. 8.8 cm.

4. *Szeged-Fehértó A. 244. sír.* XIII. 4. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, világosbarna. Torka öblös, tölcéses szájának pereme kihajlik. Az edény felülete bélyegzővel díszített. Párhuzamos zeg-zugvonalakat, éksorokat, valamint X vonal közé négyfelül összefutó ékalakú díszítményeket ütöttek bele. M. 23.5, D. m. 13, Sz. á. 12, Ny. á. 9.5, D. á. 16, F. á. 9.5, Cs. v. 0.8 cm.

5. *Szeged-Fehértó A. 24. sír.* XIII. 5. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, durva iszapolású, sárgásbarna színű, aszimmetrikus. Szája tölcészerűen öblösödik. M. 28, D. m. 17, Sz. á. 11.5, Ny. á. 8.5, D. á. 18, F. á. 14.5, Cs. v. 1.3 cm.

6. *Deszk M. 4. sír.* XIII. 6. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, sárgásbarna színű. Torka bő, szája nagy, tölcészerűen öblösödik. M. 35, D. m. 20, Sz. á. 13.5, Ny. á. 9.5, D. á. 20, F. á. 11, Cs. v. 0.9 cm.

7. *Deszk P. 6. sír.* XIII. 7. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, Aszimmetrikus, barna színű. Nyaka megnyúlt, szája öblös, pereme kihajló. M. 20, D. m. 12, Sz. á. 11, Ny. á. 8.5, D. á. 13, F. á. 7, Cs. v. 0.7 cm.

8. *Szeged-Fehértó A. 32. sír.* XIII. 8. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, barna színű. Nyaka megnyúlt, torka tölcésesen öblösödő, legnagyobb átmérője azonban már nem a deréknál, hanem a hasnál van. M. 20, H. m. 9.5, Sz. á. 9.5, Ny. á. 7.5, H. á. 15, F. á. 8, Cs. v. 0.8 cm.

9. *Szőreg, Iván-téglagyár (kútból).* XIV. 1. Agyagkorsó; kézzel

⁵ Dolgozatok, 1935, 163. l., XXXI. t. 12.

formált, égetett, barnás- és feketésszürke. Bikónikus forma, bő szájjal és kihajló szájperemmel. M. 28,5, D. m. 16, Sz. á. 13, Ny. á. 11,5, D. á. 21, F. á. 11, Cs. v. 0,8 cm.

10. Szőreg, Iván-téglagyár (kútból). XIV. 2. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, sárgásbarna. Szája tölcseresen öblösödő, szájpereme kihajlik. M. 29, D. m. 16, Sz. á. 12,5, Ny. á. 9,5, D. á. 19,5, F. á. 12, Cs. v. 0,7 cm.

11. Szőreg, Iván-téglagyár (kútból). XIV. 3. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, vörösesbarna. Szája öblös, pereme tölcseresen kihajlik. M. 24,5, D. m. 13, Sz. á. 11,5, Ny. á. 9,5, D. á. 18,5, F. á. 9,5, Cs. v. 0,5 cm.

12. Szőreg, Iván-téglagyár (kútból). XIV. 4. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, barnás színű. Nyaka igen hosszú, szája kissé tölcsereszerű. M. 19, D. m. 9, Sz. á. 8, Ny. á. 6,3, D. á. 11,5, F. á. 7,5, Cs. v. 0,7 cm.

13. Szőreg, Iván-téglagyár (kútból). XIV. 5. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, barnás színű fekete foltokkal. Nyaka hosszúkas, torka öblös, szájpereme tölcseresen kihajló. M. 23, D. m. 13, Sz. á. 10, Ny. á. 8, D. á. 15, F. á. 9,5, Cs. v. 0,7 cm.

14. Szőreg, Iván-téglagyár (kútból). XIV. 6. Agyagbögge; kézzel formált, rosszul égetett, feketésszürke. Szájpereme tölcseresen kihajlik. M. 16,5, D. m. 9,5, Sz. á. 12, Ny. á. 10, D. á. 13,5, F. á. 11, Cs. v. 1 cm.

15. Szőreg, Iván-téglagyár (kútból). XIV. 7. Agyagkorsó; kézzel formált, durván iszapolt, rosszul égetett, aszimmetrikus, barna színű. Torka bő, szájpereme letört, valószínűleg ugyancsak tölcseresen kihajlott. Jelenlegi M. 28,5, D. m. 19, Sz. á. most 10, Ny. á. 9,5, D. á. 20, F. á. 11, Cs. v. 0,8 cm.

16. Szőreg, Iván-téglagyár (sírból származik; Majtinszky adománya 1927. XI. 4.). XIV. 8. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, szürkésbarna. Nyaka megnyúlt, szájnyílása tölcsereszerűen bővülő. M. 20,5, D. m. 13, Sz. á. 7,5, Ny. á. 6, D. á. 14, F. á. 7,5, Cs. v. 0,5 cm.

17. Szeged-Makkoserdő 91. számú fülkesír. XV. 1. Agyagkorsó; durva iszapolású, kézzel formált, égetett, sárgásbarna színű. Nyaka hosszú, torka szűk, szája öblösödő, pereme kihajlik, dereka igen széles. M. 23,5, D. m. 11, Sz. á. 9,5, Ny. á. 6, D. á. 18,5, F. á. 12, Cs. v. 0,7 cm.

18. Szeged-Makkoserdő 199. sír. XV. 2. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, világosbarna színű. Nyaka kúposan megnyúlt, szája öblös, szájperemén árktól gyűrű fut körül. Ettől a derékig függőleges irányban, egyenes és hullámvonalas befésült sávok váltják egymást. M. 21,5, D. m. 13, Sz. á. 8, Ny. á. 7, D. á. 14, F. á. 7,5, Cs. v. 0,7 cm.

19. Szeged-Makkoserdő 81. sz. fülkesír. XV. 3. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, barna színű; széles derékkel és aránytalanul keskeny nyakkal. Nyaka törött, valószínűleg hosszú, tölcseres szájú és

kihajló peremű volt, mint a III. 1. alatti. Jelenlegi M. 21.5, D. m. 12.5, Ny. á. 5.8, D. á. 20.5, F. á. 10.5, Cs. v. 0.7 cm.

20. *Hódmezővásárhely-Szőlőhalom (szórvány)*. XV. 4. Agyagkorsó;⁶ durván iszapolt, kézzel formált, égetett, téglavörös színű. M. 22.5, Sz. á. 9, D. á. 16.8, F. á. 7.8 cm.

21. *Szeged-csengelei sírlelet (1938)*. XV. 5. Agyagkorsó;⁷ szemcsésen iszapolt, szép formájú, égetett, hamvasszürke színű. Nyaka hosszú, a deréktól kúposan emelkedik ki. Szájpereme párnázott, rajta girlandszerű félholdalakú bevágások. A derék felett vonalárok, alatta ékalakú beütésekből koszorú és kettős hullámvonal fut körül. M. 30, D. m. 14, Sz. á. 9, Ny. á. 8.5—12.5, D. á. 19.5, F. á. 9, Cs. v. 0.5—0.8 cm.

22. *Csóka (sírból származik. Lelt. sz. 80—1908)* XV. 6. Agyagkorsó; kézzel formált, égetett, barna színű, alsó felén koromnyomok látszanak. Zömök edény, hosszú nyakkal, tölcéses bő szájjal. M. 19.5, D. m. 9.5, Sz. á. 10.5, Ny. á. 8, D. á. 14, F. á. 9.5, Cs. v. 0.8 cm.

23. *Deszk T. 42. számú fülkesír*. XV. 7. Agyagkorsó; kézzel formált, durva, égetett, szürkésbarna színű. Nyaka hosszú, torka a szájnylás felé kúposan szűkül, pereme csak kicsit hajlik ki. M. 16, D. m. 8.5, Sz. á. 4.5, Ny. á. 5, D. á. 10, F. á. 6.5, Cs. v. 0.8 cm.

24. *Deszk N. 5. sír*. XV. 8. Agyagkorsó töredékes állapotban; kézzel formált, rosszul égetett, barnás színű. Nyaka hosszú, torka elég bő, szájpereme tölcésesen felhajló. A nyak tövén ékalakú párkány fut körül. M. 16.5, D. m. 7.5, D. á. 15, F. á. 11, Cs. v. 1.1 cm.

25. *Deszk G. 25. sír*. XV. 9. Agyagbögre; kézzel formált, durva, égetett, aszimmetrikus, világosbarna színű. Szája öblös, tölcészerűen kihajló peremmel. Felülete a nyaktól a talpig, köröskörül függőleges vonalsávokkal díszített. M. 16.5, D. m. 10, Sz. á. 9.2, Ny. á. 6.2, D. á. 10.3, F. á. 5.7, Cs. v. 0.6 cm.

26. *Kiszombor M. 1. sír*. XVI. 1. Agyagbögre; kézzel formált, égetett, barna színű. Szája bő, pereme kihajló, nyaka körül szabálytalan vonalbekarcolások. M. 16.5, D. m. 9.5, Sz. á. 9.7, Ny. á. 8.5, D. á. 13.5, F. á. 9.5, Cs. v. 0.7 cm.

27. *Kiszombor M. 11. sír*. XVI. 2. Agyagbögre; durva iszapolású, kézzel formált, égetett, barna színű. Szája öblös, pereme tölcészerűen kihajlik. M. 19, D. m. 13, Sz. á. 11, Ny. á. 8.5, D. á. 14.5, F. á. 9, Cs. v. 0.6 cm.

28. *Deszk G. 26. számú fülkesír*. XVI. 3. Agyagbögre; durván iszapolt, kézzel formált, égetett, barna színű. Gömbölyded testű, szája öblös, tölcészerű, pereme vastagodó. M. 17.5, D. m. 9.5, Sz. á. 10.5, Ny. á. 8.5, D. á. 14.5, F. á. 8.5, Cs. v. 0.8 cm.

29. *Deszk G. 2. sír*. XVI. 4. Agyagbögre; durva, kézzel formált, égetett, barnásszürke. Torka bő, szájpereme tölcésesen kihajlik. M. 14.5, D. m. 8, Sz. á. 10.7, Ny. á. 9.3, D. á. 12, F. á. 10.5, Cs. v. 0.8 cm.

⁶ Párducz Mihály, A hódmezővásárhelyi ref. gimnázium régiséggyűjteménye: Dolgozatok, 1937, XVI. t. 9.

⁷ Folia Archaeologica I—II, 1939, 131. l., 7. kép 1.

30. *Deszk D. 60. sír.* XVI. 5. Agyagbögére; durva, kézzel formált, aszimmetrikus, égetett, feketésszürke színű. Bőszájú, rövid kihajló szájpereccel. M. 16, Sz. á. 11, D. á. 13, F. á. 10 cm.

31. *Deszk D. 170. sír.* XVI. 6. Agyagbögére; kézzel formált, barnás színű, felső részén fekete koromnyomokkal, égetett. Szájperece tölcészerűen kihajlik. M. 17, D. m. 10, Sz. á. 11.5, Ny. á. 9.6, D. á. 12.5, F. á. 9.3, Cs. v. 0.6 cm.

32. *Kiszombor F. 8. sír.* XVI. 7. Agyagbögére; kézzel formált, égetett, szürke színű. Szája tölcészerűen bővülő, pereme körül bevagdalt. M. 14, D. m. 8, Sz. á. 9.8, Ny. á. 8.3, D. á. 11, F. á. 7.5, Cs. v. 0.6 cm.

33. *Ferencszállás 4. sír.* XVI. 8. Agyagbögére; kézzel formált, durva, aszimmetrikus, szürke színű. Szájperece tölcészerűen kihajlik. M. 17.5, D. m. 11.5, Sz. á. 9, Ny. á. 8, D. á. 12, F. á. 9, Cs. v. 0.9 cm.

34. *Kiszombor F. 11. sír.* XVI. 9. Agyagbögére; kézzel formált, durva, aszimmetrikus, feketésszürke. Szájperece kihajlik. M. 16, D. m. 10, Sz. á. 11, Ny. á. 10, D. á. 12, F. á. 9, Cs. v. 0.9 cm.

35. *Szeged-Fehértó A. 9. sír.* XVII. 1. Fülesbögére agyagból; korongon készült, szemcsés, erősen égetett, vörösesbarna színű. A derék felett barázdált szalagdísz fut körül. M. 16, D. m. 10.5, Sz. á. 9.4, Ny. á. 8.6, D. á. 12, F. á. 8, Cs. v. 0.6 cm.

36. *Szeged-Fehértó A. 33. sír.* XVII. 2. Fülesbögére agyagból; korongon készült, szemcsés, erősen égetett, vörösesbarna színű. M. 19.5, D. m. 12, Sz. á. 11.6, Ny. á. 10.5, D. á. 16, F. á. 8.5, Cs. v. 0.6 cm.

37. *Deszk G. 47. sír.* XVII. 3. Agyagbögére; finoman iszapolt, korongon készült, égetett, szürke színű. Alakja gömbölyded, szájperece tölcészerűen kihajlik. Derékán vonal- és hullámvonaldíszítés. M. 16.2, D. m. 9, Sz. á. 11, Ny. á. 8.8, D. á. 13.8, F. á. 7.5, Cs. v. 0.4 cm.

38. *Szeged-Makkoserdő 73. sz. fülkesír.* XVII. 4. Agyagbögére; durva, kézzel formált, aszimmetrikus, égetett, szürkésbarna színű. Torka öblös, szájperece kihajló. M. 10.5, D. m. 5.7, Sz. á. 9, Ny. á. 8, D. á. 9.5, F. á. 7, Cs. v. 0.5 cm.

39. *Igar, 3. lelet.* XVII. 5. Agyagbögére;⁸ finoman iszapolt, korongon készült; szája bő, pereme rövid, de kihajló. M. 12.2, Sz. á. 10.6 cm.

40. *Szeged-Makkoserdő 70. sz. fülkesír.* XVII. 6. Agyagbögére; durván iszapolt, kézzel formált, égetett, barnásszürke színű. M. 9, D. m. 5, Sz. á. 7.6, Ny. á. 7.2, D. á. 8.5, F. á. 5.5, Cs. v. 1.4 cm.

41. *Deszk G. számú temetőből.* XVII. 7. Agyagbögére; finomiszapolású, korongon készült, égetett, szürke színű. Alakja gömbölyded, szájperece tölcészerűen kihajlik. Derékán hullám- és egyenesvonalú szalagdíszek váltják egymást. M. 16.5, D. m. 9, Sz. á. 10.3, Ny. á. 8, D. á. 15, F. á. 8, Cs. v. 0.4 cm.

42. *Kiszombor F. 9. sír.* XVII. 8. Agyagbögére; durva, kézzel formált, égetett, szürkésbarna. Torka öblös, szájperece tölcészerűen ki-

⁸ Arch. Ért. 1929, 115. l., X. t. 3.

hajlik. M. 10.5, D. m. 6.5, Sz. á. 9.5, Ny. á. 7.5, D. á. 10, F. á. 7, Cs. v. 0.6 cm.

43. *Szeged-Makkoserdő 5. sz. fülkesír.* XVII. 9. Talpascésze agyagból; finoman iszapolt, korongon készült, égetett, szürke színű. Szája bő, pereme kissé kihajlik, talpa homorúan mélyített. M. 7.5, D. m. 5, Sz. á. 7, D. á. 8.8, F. á. 3.6, Cs. v. 0.5 cm.

44. *Ozorai (= Tóti-pusztai) sírlelet.* XVII. 10. Agyagbögge;⁹ kézzel formált, égetett; szája bő, pereme kihajló. M. kb. 7 cm.

45. *Csóka 6. sír (1911).* XVII. 11. Agyagkorsó; durva iszapolású, kézzel formált, égetett, téglabarna színű. Nyaka hosszú, torka szűk, tölcésrszerű, teste gömbölyded. M. 24, D. m. 12, Sz. á. 8, Ny. á. 5.5, D. á. 15.5, F. á. 8.5, Cs. v. 0.5 cm.

46. *Szeged-Kundomb 306. sír.* XVII. 12. Agyagkorsó;¹⁰ kézzel formált, égetett, világosbarna színű. Nyaka hosszú, torka szűk, szája tölcésrszerűen bővülő. M. 22.5, D. m. 10, Sz. á. 8, Ny. á. 5, D. á. 14, F. á. 9, Cs. v. 0.7 cm.

47. *Kunágotai sírlelet.* XVIII. 1. Füleskorsó¹¹ vékony ezüstműből; nyaka hosszú, szája tölcésrszerűen öblösödő. A szájperem külső oldalára barázdált ezüstszalagdíszet forrasztottak. A derékra illesztett füle kicsiny, félkör alakú. M. 21.1, Sz. á. 11.2, D. á. 13.9, F. á. 7 cm.

48. *Kunágotai sírlelet.* XVIII. 2. Ezüstkorsó;¹² hosszú nyakkal és tölcésrszerű szájjal. Füle letört. Szájperemén szalagborítás látszik. M. 18.5, Sz. á. 10, D. á. 12.8, F. á. 7 cm.

49. *Kunágotai sírlelet.* XVIII. 3. Ezüstpohár;¹³ teste gömbölyded, nyaka a testhez arányítva szokatlanul hosszú, torka öblös, szája tölcésrszerűen bővül. Lábazata letört.¹⁴ Nyakán párhuzamos barázdák, testén zezugos bordadíszek futnak. M. talp nélkül 8.7, Sz. á. 10.2 cm.

50. *Bócsai sírlelet (1935).* XIX. 1. Aranypohár;¹⁵ talppal, gömbölyített testtel, tölcésrés szájjal. Alsó fele függőleges irányban, felső része vízszintes irányban körül bordázott. Szájperemére barázdált szalagdíszet forrasztottak.

51. *Bócsai sírlelet (1935).* XIX. 2. Ezüstkorsó;¹⁶ tölcésrés bő szájjal, szájperemére forrasztott erősítő szalagdíszszel. Teste függőleges irányban bordázott.

52. *Budapest, Tihanyi-tér, 4. sír.* XIX. 3. Talpas ezüstpohár a Székesfővárosi Múzeumban. Teste gömbszelet alakú. Lába bordázott (a fényképen fordítva van elhelyezve).¹⁷

⁹ Hampel, i. m., I, 140. l., 308. ábra.

¹⁰ Ez és a temető anyaga publikálatlan. Az anyag közlését Dr. Sebestyén Károly adja majd az Arch. Hungarica egyik következő kötetében.

¹¹⁻¹³ Hampel, i. m., II, 343. l.; III, 262. t. 10-12. ábra.

¹⁴ Arethuse, Paris 1926, VIII. t. 3. — Hampel III, 262. t. 7a-7b.

¹⁵ Szt. István Emlékkönyv III, 575. l. A sírlelet publikálatlan. Dr. László Gyula fogja az edényekkel együtt ismertetni.

¹⁶ Szt. István Emlékkönyv III, 576. l.

¹⁷ Az edény publikációja Dr. László Gyula egyik dolgozatában jelenik meg. A kép közölhetőségéért Dr. Nagy Lajos múzeumigazgató úrral együtt, mindkettőjüknek meleg köszönetet mondok.

53. *Kiskörös-vágóhídi sírlelet*. XIX. 4. Ezüstkorsó;¹⁸ tölcseres bő szájjal. A szájeremen, a nyak alján és a talpon forrasztott, pontozott szegélydísz fut körül. Az edényfület a derékra illesztették.

54. *Tépei sírlelet*. XX. 1. Egy töredékes talpas ezüstpohár rekonstrukciós rajza.¹⁹ A XIX. 1. alatti bócsai talpas pohárhoz hasonló. Szája öblös, tölcsereszerűen bővül. Szájeremére barázdált szalagot forrasztottak; teste bordázott. Magassága a lábazat nélkül kb. 8, szájának átmérője pedig kb. 6 cm volt.²⁰

55. *Igari 3. sírlelet*. XX. 2. Ezüstpohár²¹ rekonstrukciós rajza. Az edény vékony ezüstlemezről készült. Teste gömbölyded, szája bő, tölcseresen öblösödő. Valószínűleg ennek is volt peremdísz. Magassága lábazat nélkül 6,5, Sz. á. 7,2 cm.

56. *Szeged-átokházai sírlelet*. XX. 3. Ezüstpohár felső része; vékony ezüsbádogból. A többi része a sírban pusztult el. Teste gömbölyded volt, szája tölcseresen öblösödik. Szájeremdísz barázdált ezüstszalagból áll. A töredékrész M. 4,5, Sz. á. 7,4, Ny. á. 4,9 cm.²²

57. *Bölcske 11. sz. sírfülke*. XX. 4. Bronzbádogüst; alja gömbszeletidomú, keskeny szájereme rézsütosan hajlik ki, rajta akasztog maradványai látszanak. Az üst átmérője 50 cm.²³

58. *Ozorai (Tóti-pusztai) sírlelet*. XX. 5. Bronzcseze;²⁴ a XIX. 3. talpas pohárhoz hasonló. Teste gömbszeletidomú.

59. *Szeged-átokházai sírlelet*. XX. 6–7. A XX. 3. alatti ezüstedény, vagy pedig egy elveszett aranyedény aranyozott bronztalpa és hatszögű lába. Az egyoldalon aranyozott korongos talp 4,2 cm átmérőjű, lemezének vastagsága kb. 0,5 mm. A láb egy lemezből van összeforrasztva, egyik vége nyitott, széle kihajtott, a másik átlukasztott lappal lezárt. H. 2,1, Sz. 1,1 cm.

¹⁸ Szt. István Emlékkönyv, III. köt., 576. l. — A sírlelet publikálatlan. Dr. László Gyula fogja a korsóval együtt ismertetni.

¹⁹ Ezen és a XX. 2. alatti rekonstrukciós rajzért Dr. László Gyulának tartozom köszönettel, aki a 2. edény helyesbített képét: A tépei lelet c. munkájában, Arch. Ért. 1940. számában közli.

²⁰ Supka Géza: A tépei népvándorláskori leletről: Arch. Ért. 1913, 401. l., 3. ábra. Első rekonstrukciós rajza (láb nélkül): 408. l. 7. ábra.

²¹ Arch. Ért. 1929, 115. l. X. t. 2. A lábazata ott hiányzik.

²² Az 1936-ban előkerült edényrész, az 1940 szeptemberében eszközölt hitelesítő ásatás alkalmával több tárggyal egészült ki. Így barázdált szájeremdísszel, ezüstkürttel, szablyával, egy edény hatszögletű aranylábával és lemezes talpával, kőberakásos aranyozott övdiszkekkel, nyílhegyekkel, íjjal stb. A teljes leletanyagot rövidesen közlöm.

²³ Szelle Zsigmond, Régészeti ásatások a bölcskei népvándorláskori temetőben: Arch. Ért. 1891, 239. ll., 242. l. 3. ábra. — Hampel, III, 242. t. 1. Hasonló kivitelű a 14. sírból is előkerült.

²⁴ Hampel, III, 266. t. 17; a 12. sz. rosszezüstkorong valószínűleg az edény lábazatához tartozott.

Az edények osztályozása.

A kora-avarkor edényeit anyaguk szerint két nagy csoportra osztjuk: agyag- és fémedényekre. Kivitelezés, alak, rendeltetés, népi kapcsolatok szempontjából további osztályozásra is szükség van. Összeállításuknál teljességre nem törekedhettem, csupán a különböző típusokat kívántam bemutatni. Az itt ábrázolt (XIII—XX.) 58 edényből 43 a szegedi múzeumból való: XIII. 1—2, 4—8, XIV. 1—8, XV. 1—3, 5—9, XVI. 1—9, XVII. 1—4, 6—9, 11—12, XX. 3. A XV. 5. alatti kivéve, valamennyi szegedi darab publikálatlan. A XIX. 1—2, 4. fémedényeknek csak a képét közölték eddig; a többi ismertetett. Az edények méretei a képeken többnyire $\frac{1}{4}$ nagyságúak.

Kézzel formált agyagedények.

Tölcséres nyakú agyagkorsók.

Nagy részüket olyan gyengén égették ki, hogy a sírokból csak apró töredékekben lehetett azokat kiemelni és restaurálásuk fáradságos munkába került. Általánosságban jellemző rájuk, hogy legnagyobb szélességük nem az edény alsó részére esik, tehát nem hasas idomúak, hanem súlypontjuk a deréknál van. Nyakuk többnyire hosszú, tölcsérszerű; szájníválásuk mindig nagyobb, mint a nyak átmérője. Toruk bő, de a szűk változat is előfordul. Szájperemük kihajló. Peremdíszítés és fül nincs. A nyak a vállból erősen tagoltan ugrik ki. A hasi rész lefelé keskenyedik. Színük általánosságban sárgás barna. A felület díszítetlen; mintázat csak a XIII. 4. alatti darabon, nyakgyűrű pedig a XV. 8. számú korsón látható. Külön lábú nem használatos, a fenék átmérő mindig kisebb az edényderék átmérőjénél. A kézzel formálás következtében a korsók többé-kevésbé aszimmetrikusak.

A kora-avarkori tölcséres nyakú agyagkorsók kiválasztásához, idejük és népi hovátartozandóságuk megállapításához, a támpontot a kora-avar fülkesírok szolgáltatták.²⁵

A XIII. 2. formai összefüggést mutat a XIII. 3. és a XIII. 1. alatti korsókkal. Meglepő hasonlatosságot egyes kínai edényeknél találunk, melveket a Han-korszaktól a Tang-korszakig (Kr. u. a VII. századig) használtak.²⁶ A Kiszombor E. 29. számú fülkesír darabja (XIII. 2.), a kísérő leletanyag alapján a VII. század első évtizedeire tehető; az avarok hagyatéka. A XIII. 3. alatti soltpaléi 33. fülkesír, a VII. sz. első felébe sorozható avar emlék. A XV. 4. szórvány, a XIII. 2., 3., és a XIV. 4. alakjához kapcsolódik.

A Deszk N. 4. (XIII. 1.) és 5. sír korsói (XV. 8.), a kora-avar

²⁵ Folia Archaeologica I—II. Budapest 1939, 132—134. 1.

²⁶ G. Buschan, Illustrierte Völkerkunde, Stuttgart 1923, II, 575. 1., 367. kép i. — Berthold Laufer, Chinese Pottery of the Han Dynasty, Leiden 1909, XLI. tábla 1, XXXVIII. t. 1.

halmos temető leletanyaga és a sírritus alapján VII. századi avar. Szeged-Makkoserdő 91. (XV. 1.) és 81. fülkesírnak (XV. 3.) szűktorkú és nagytestű korsóit, a 24. sír II. Constans és IV. Constantinus aranyérme (Kr. u. 654–65) a VII. sz. második felére datálja. A Deszk M. 4. sír korsója (XIII. 6.) a XIII. 2. alattival együtt a legjellegzetesebb tölcséres nyakú típus. Alakja a kunágotai ezüsthüvelykorsóéval (XVIII. 1.) azonos. A lábbal délnyugatnak fekvő csontváz mellékletei a deszki példányt az avar fülkesírokhoz kötik. Ideje a VII. sz. első fele. Ugyan-
 ebbe az időszakra és az avar fülkesírokhoz sorozható a Deszk P. 6. sírnak edénye is (XIII. 7.). A Szeged-Fehértó A. 24. sírnak korsója (XIII. 5.) széthullott ezüsthüvelyekkel volt együtt. Avar hagyaték a VII. sz. első feléből. A XIII. 8. másik fehértói darab kirabolt avar padkássírból származik, melyben marhacsontokon kívül már disznócsontok is voltak. A többi padkássírok betétes gyöngyei és gömbös ezüsthüvelybevalója, a 32. sír edényét a VII. századba utalja. A Fehértó A. 244. sír díszített edénye (XIII. 4.) a VII. sz. második felébe sorozható. Ugyanerre az időre tehető az 1908. évi ásatásból eredő csókai korsó is (XV. 6.).

A közölt darabok elterjedése a Tisza-Maros vidékére, használati ideje pedig az avarkor első felére tehető. Népi hovátartozásuk: kora-avar. A késő-avar (griffes-indás) csoportban ezek a formák nem ismeretesek. Egyedül az üllői temető 98. sírnak korsóját²⁷ sorozhatnánk a XIII. 4. mellé.

Egyelőre az anyagon belül tipológiai és időrendi sorozat biztosan nem állítható fel, de annyi bizonyos, hogy a kora-avarkor végére a szűknyakú korsók típusa (XV. 1., 3.) nyomul elő, a test megnövekedik, majd a súlypont az alsó részre tevődik át és a hasasidomú korsók divatja kezdődik el.

Az avarok kútja.

Kiegészíti a kora-avar síredények sorozatát az a 6 kézzel-formált tölcséres nyakú agyagkorsó (XIV. 1–5., 7.) és egy durva bögre (XIV. 6.), mit a szőregi Iván-téglagyár területén egy beomlott ősi kútból emeltek ki. A csoporthoz számítható még az ugyanonnan való, sírből kikerült agyagkorsó is (XIV. 8.).

A XIV. 1–7. alatti darabokat. Kotormány János intézeti altiszt 1927 májusában hozta be a szegedi múzeumba. Az edények a föld színétől lefelé 6 méteres mélységben, csomóra hanyva, kútból hevertek. Mindegyik töredékes állapotban volt. A betemetett kútra véletlenül bukkantak. Esőzés után kis gödör keletkezett a földszínen. Ezt tovább ásva, régi beomlott és a felső rétegek földtörmelékével feltöltött kútba jutottak. Az edényeken 2 méteres lösz-, 3 m-es sárga agyagréteg és 80–100 cm magas víz feküdt. A kút rovasos volt, fája

²⁷ Arch, Hungarica XIX, 1935, 19. tábla 1.

elkorhadt és lecsúszott. Deszkafalai mintegy 4 ujjnyi vastagok lehetnek. Négyszögű alakja 70×100 cm átmérőjű.

A szőregi kútát, a tölcséres nyakú avar korsókhöz kapcsolódó edényeinek tanúsága szerint, a Kr. u.-i VII. században az avarok használták, de nem sokáig, mert az innen kikerült edénytípusok (XIV. 1—7.) sem az előző korszak gepida edényeivel, sem a VIII. századi hasasidomú korsókkal rokonságot, keveredést nem mutatnak. Jelenlétére e kútnak az, hogy az avarok egyik szakaszának edényváltozatait számunkra megőrizte és hiteles bizonyítékát szolgáltatva annak, hogy a kézzelformált népvándorláskori korsók és bögrék: nem a temetkezés alkalmával a halotti szertartás számára készített siri edények, hanem igenis a mindennapi életben használt szükségleti tárgyak voltak. Hogy az avarok elején ilyen primitív fokon állott az agyagedények készítése az avaroknál, annak a folytonos vándorló életmód lehetett az oka. Az avarság megtelepedése után, a korszak második felében, a keramika is felvirágzik és a korongon készült, finoman iszapolt korsók jutnak túlsúlyra a VII. század kézzelformált készítményeivel szemben, de akkorra az edények súlypontja a derékről a hasvonalára tevődik át.

Tölcséres nyakú hasasidomú agyagkorsók.

A csókai 6. sír (1911) és a szeged-kundombi 306. sír durván iszapolt, barnás színű korsói tartoznak ezen csoportba (XVII. 11., ill. 12.). Ezek a XV. 3. és 1. alakoknak továbbfejlődései és ezekkel színben is rokonok. A melléketek alapján a VII. század végéhez, tehát ahhoz az átmeneti időhöz tartoznak, amely a griffes-indás bronzöntvények megjelenését közvetlenül megelőzte. Így magyarázható meg, hogy a tölcséres hosszú nyak mellett a korsó teste gömbölydedbé, hasasidomúvá vált. Korábbi avar időkben ezek a típusok nem jönnek elő, de azok a korongolt finomiszapolású sárgásbarna korsók²⁸ sem, amelyek a VIII. századi avarkori leletanyag jellemzői. A VII. századvégi átmeneti időben, a kézzelformált darabokkal (XVII. 11., 12.) a korongolt formák párhuzamosan még nem futnak. Utóbbiak a fenti csókai és kundombi típusból fejlődtek ki. A kézzelformált darabok megelőzik a korongon készült edényeket; a fejlődés sorrendje itt fordítva nem képzelhető el.

A VII. század vége egyúttal határvonalat jelent a kora-avarkori és késő-avarkori korsók fejlődésében is. Előbbiek a derékban öblös, utóbbiakat a hasasidomú edények jellemzik. Ez az általános szabály nemcsak az agyag-, hanem a fémedényekre is érvényes.

A nagyszentmiklósi aranykincs korsóinak alapformája²⁹ a hasasidomú edényekben van meg és így gyökerük a VII. századvégi átmeneti kornál (XVII. 11—12.) régiebb időre nem mehet vissza.

²⁸ Arch. Hung. XIX. 1935, 26—27. kép (Kundomb 130. sír).

²⁹ Hampel III, 289—302. tábla.

Kúpos nyakú agyagkorsók.

Két példány sorozandó ide. Egyik a szeged-makkoserdei 199. fülkesírből (XV. 2.), a másik a Deszk T. 42. fülkesírből (XV. 7.) származik. Mindkettő avar hagyaték. Előbbi ideje a VII. sz. második fele, utóbbi a VII. sz. eleje. Jellemző rájuk, hogy a szájnylás szűkebb, mint a kúposan szélesedő nyak átmérője. Alapformájukkal a szeged-cseengelei korongon készült korsónál (XV. 5.) találkozunk. A XV. 2. szájeremén is előfordul a párnázás; a derekán látható függőleges irányú egyenes és hullámvonalas befésült sávok, talán még a besímitások utánzásai lehetnek. Egyelőre nem dönthető el, hogy a kúposnyakú korsó a római provinciális kerámiának foytatása-e, vagy pedig mint eredeti forma az avarok keleti hagyatékában is benéelt?

Agyagbögrék.

Évszázadokon át használt alakok, melyek a népvándorlaskor korábbi és későbbi szakába egyaránt beilleszthetők lennének. Egyedül a velük egy sírban talált többi melléklet fűzi őket a kora-avarkorhoz. Súlypontjuk többnyire a deréktájra esik, nyakuk rövid, peremük kihajló; durva, rosszul égetett készítmények.

Három formacsoportra tagozódnak:

Az elsőbe az ozorai bögre (XVII. 10.) tartozik.³⁰ Felső és alsó része egymástól élesen elválik. Ideje a VII. sz. második fele.

A második csoportba gömbölyded testű, barna színű bögrék sorozhatók. Kiszombor M. 1. (XVI. 1.), M. 11. (XIV. 2.) és Deszk G. 26. fülkesír edénye (XVI. 3.) jöhet itt tekintetbe. Az előbbieket VII. századi, az utóbbi VII. sz. eleji avar hagyaték tartozékai. Esetleg a gepida gömbölyű edényformák hatására lehetne itt gondolni.

A harmadik csoport vegyes. Az idetartozó darabok is a Tisza-Maros vidékéről valók (XIV. 6., 9., XVI. 4., 5–9., XVII. 4., 6., 8.): A Deszk G. 25. sír bögréje (XV. 9.) befésült függőlegesirányú díszítése, a Kiszombor F. 8. sír edénye (XVI. 7.) a bevagdalt szájereme, a Deszk D. 170. sír bögréje (XVI. 6.) jellemző alakja miatt említendő. Valamennyi VII. századi avar készítmény.

A kézzelformált bögréknél körbefutó hullámvonal, vagy szalagdísz még nem jelentkezik.

Korongon készített agyagedények.

A kézzelformált edényekhez viszonyítva, a korongon készült darabok száma feltűnően kevés. A közölt 46 példányból csak 7 akad, ezek is más-más típusok. A korongolt edények gondosabb készítmények, jobban égetettek, tehát a sírokban főként ezeknek kellett volna

³⁰ Hampel I, 308. ábra; III, 266–268. t.

napfényre jönni. Az figyelhető itt meg, hogy az ázsiai eredetű avarság általában kézzelformált agyagedényeket hozott ide magával és a VI-VII. században főként ezeket a készítményeket használta. A korongolt edények elterjedése már itteni hatásokra vezethető vissza.

Korongon készült agyagkorsók.

A szeged-csengelei füleskorsó³¹ az egyetlen ilyen példány a gyűjteményben (XV. 5.). A többi melléklet és régészeti összefüggései alapján megállapítható, hogy a VII. század első felében használhatták, de nem az avar, hanem a Duna-Tisza közén lakó hún-bolgár törzsek hagyatékához tartozott. A provinciális római kerámiának késői folytatása ez a tökéletes készítmény, mely a kézzelformált avar korsóknak messze felette áll.

Tálpas agyagpoharak.

Szeged-Makkoserdő 5. fülkesírhóból való egy finom iszapolású, szürke talpascésze (XVII. 9.). A szarmata-jazigok hagyatékából kerülhetett ki. Avarok használták a VII. sz. második felében. Hampel Mártélyról közöl hasonlót.³² Előfordul a kundombi avar temető 57. és 75. sírjában is.

Vöröses színű fülesbögrék.

Érdekes edényfajta, mely jellemző színével, fülével, erősen égett érdes felületével azonnal feltűnik. Legnagyobb bőségük a deréknál van. Szeged-Fehértó A. 9. (XVII. 1.) és 33. sírjából (XVII. 2.) valók példányaink. A kiskörösi temető 54. sírjából kifolyócsőves rokon darab ismeretes.³³ A kishegyesi avarkori temetőből egy idetartozó fazék került elő. Derekán bekarcolt dísz fut körül.³⁴ Mindezek a Duna-Tisza közéről, VII. századi temetőkből származnak; lovasnomádokra valló mellékletekkel, síma ezüstszíjvégekkel, fibulákkal voltak együtt. Ezek alapján az egész csoport nem az avarokhoz, nem a germánsághoz, hanem déloroszországi eredetű lovas népekhez kapcsolódik és így a duna-tiszaközi hún-bolgárokkal függhet össze.

Szürke bögrék hullámvonalas díszítéssel.

Finoman iszapolt, gömbölyű testű bögrék ezek, szájnyílásuk tölcseírszerűen öblösödő. Derekukon egyenes- és hullámvonalakból álló befésült sávok futnak körül.

Mindössze két példányt, a Deszk G. 47. sír (XVII. 3.) és az ugyanezen temető szórványát (XVII. 7.) sorozhattam ide. A szegedi

³¹ Folia Archaeologica I-II, 1939, 131. l., 7. kép 1.

³² Hampel I, 139. l., 302. ábra.

³³ Arch. Hung. XIX. 37. t. 6, 40. és 82. l.

³⁴ Gubitz Kálmán, A kishegyesi régibb középkori temető: Arch. Ért. 1907, 56. sír k. ábra, 352-53. l.

múzeum többi szürke kiöntőcsöves, füles, vagy mélyített szájeremű változatai, már későbbi időkhöz tartoznak. A XVII. 3. kétségtelenül kora-avar sírból való. A temetési rítus egyezik a fülkesírokkal és a temető is VI—VII. századi bizánci éremről préselt arany-
lemezmasolattal datált. A XVII. 7. alatti szőrvány pedig az előbbi formáját követi. Díszítő motívumaikkal a XV. 2. és 9. daraboknál már találkoztunk, de ott nem körbefutó, hanem függőleges irányú befésült sávok vannak.

Horváth Tibor nyugati germán környezetből vezeti le a szürke színű, hullámvonaldiszes edények csoportját és egy analóg bögrét is közül Kiskőrösről.³⁵ Kétségtelen, hogy az avarok saját hagyatékából a fenti edénytípus nem vezethető le, azt idegen környezetből vették át. Nagy körben való elterjedtségük és hullámvonalas díszítésük miatt jó volna tüzetesen megvizsgálni, hogy a szlávsnak van-e köze ehhez az edényfajta-hoz?

Korongon készült agyagbögrék.

A kézzelformált agyagbögrékhez viszonyítva, lényeges alakbeli eltérés köztük nincs. A XVII. 5. alatti korongon készült agyagbögre, mely a 3. igari lelet tartozéka,³⁶ csupán gömbölydedebb testével tér el a többitől. Korongon készült bögrékből összehasonlító anyaggal nem rendelkezem, az igari bögre egymagában pedig nem mutathatja a kora-avar korongon készült bögrék alakját, mert maga is a fogazásos díszek csoportjához kapcsolódik, ezek pedig nem az avarság, hanem a hún-bolgár társnépek hagyatékai.³⁷ Az igari bögre korát a VII. század végére teszem.³⁸

A kora-avarkori agyagedények típusait áttekintve (XIII—XVII.), népi hovátartozandóságukat kutatva, azt látjuk, hogy az ázsiai eredetű avarság egyedül a kézzelformált edényeket hozta és használta, a korongolt edények a hún-bolgárok és más magyarországi bennszülött lakosok hagyatékához tartoznak, illetve ezek, vagy a környező területek hatása folytán kerültek az avarok emléktárába. A következő korszakban az összes típusok, ha átformálódottabb és fejlődöttebb alakban is, mint hasasidomú agyagedények élnek tovább.

Fémedények.

Tölcséresnyakú, szegélydiszes füleskorsók.

Alakjuk a kézzelformált tölcséresnyakú korsókkal egyezik. Anyagukon kívül, fontos elválasztó vonásuk: a kicsiny kerek szalagfűl

³⁵ Arch. Hung. XIX, 84—95. l.; XL. tábla II. Kiskőrös—Pohibujmackó B. sír).

³⁶ Arch. Ért. 1929, X. t. 3.

³⁷ A Szegedi Városi Múzeum Kiadványai, 1939, II. sorozat 1, 30—33. l.

³⁸ Arch. Ért. 1929, 76. l.

alkalmazása a derékon, a vonalbarázdás, pontsoros, vagy más díszítésű szalagdísz felforrasztása a külső szájperemen, esetleg a derék felett a nyakon, valamint a tagolt fenékrész körül. Anyaguk ezüst, vagy aranylemez. A tölcséres alakú s a derékból kiugró hosszú nyak itt még jellegzetesebben érvényesül, mint az agyagedényeknél. Nem hasasidomúak, bőségük a deréknál a legnagyobb. Általában rosszmegtartásúak, aszimmetrikus vonásokat bennük is találunk. Az edények felülete síma, egyetlen díszítésük a test függőleges és a nyak vízszintes irányú bordázása.

Az eddig ismert ilyen korsóink mind a legszebb kora-avarkori vezérletekkel függnek össze. Többnyire ivókürttel és talpaspohárral együtt helyezik a sírba. Négy edényt mutatok itt be. A kunágotai sírlelet két ezüstkorsóját (XVIII. 1—2.), a kiskőrös-vágóhídi ezüstkorsót (XIX. 4.) és a bócsai aranylelet bordázott edényét (XIX. 2.). Szegélydíszüket az avar fülkesírok: kard-, törhüvely vereteinél, lemezes szíjvégek keresztborításánál éppenúgy megtaláljuk, mint a hún-bolgárok fogazásos, szalagfonatos, álcasatos stb. emlékanyagában.

Korsóink használati ideje a VII. század első felére esik. Magyarországon előzményük fémbe nem nincsen. A későbbi korszakban csak a nagyszentmiklósi aranykincsben találunk korsókat, talpaspohárral és ivókürttel egyetemben, azonban ott az edények hasasidomúak, a peremszalag már csak utánzásban él, egyedül a drótszegély emlékeztet a régi eljárási módra. Miként a nagyszentmiklósi korsóknak is megvannak a világossárga színű korongon készült korsókban a megfelelőik, úgy a mi fémedényeink rokon formája, a kézzelformált korsókban van meg.

Pontusvidéki és perzsa fémedényeket a népvándorlás korából bár nagyszámmal ismerünk, de a mi darabjainkkal azonosítható tölcséresnyakú, szájperemszalagos példányokat nem találtam.

A kísérő leletdarabok és a hármassosztatú fogazásos kardtartófüleik alapján, minden korsót azonos forrásra vezethetünk vissza és ugyanazon néphez köthetünk. A leletmellékleteik szerint hún-bolgar-nak kellene vennem, viszont az azonos alakú kézzelformált agyagkorsók alapján avar hagyatéknak. Az utóbbiak fülkesíros leletmellékletei azonban nem egyeztethetők ezidőszerint össze, a XVIII. 1—2., XIX. 2. és 4. korsók kísérő leletanyagával.

Tölcséresnyakú, szegélydíszes talpaspoharak.

A kunágotai (XVIII. 3.), bócsai (XIX. 1.), tépei (XX. 1.), igari (XX. 2.) és a szeged-átokházi (XX. 3.) talpaspohár tartoznak ide.

Szájperemszalag, tölcséres nyak, gömbölyded test, lefelé keskenyedő rövid hengeres láb és domborodó korongos talp jellemzi őket. Szokásos a nyak vízszintes és a test zeg-zugvonalas, vagy függőleges-irányú bordázása. Az átokházi ezüstedény (XX. 3.) alsó része hiányzik, így nem tudhatjuk, hogy egy elveszett ezüstlábazat, vagy pedig

a XX. 6—7. alatti aranyozott bronzlábazat tartozott-e hozzá? A többi pohárnál is többnyire külön került elő a levált talprész. Az igari pohár szegélydísze szintén elveszhetett.

A kunágotai, bócsai, tépei darabok a VII. század első felébe, az igari és szegedi poharak a VII. század utolsó évtizedeire tehetők. A fémkorsókra mondtak, a talpas poharakra is vonatkoztathatók.

Gömbszeletidomú talpaspoharak.

Három részből tevődnek össze. A gömbszeletidomú pohárból, a bordázott hengeralakú, vagy hatszögletű lábból és a lemezkorongos talpból.

A Budapest Tihanyi-tér 4. sírjának pohara (XIX. 3.), (lába fordított) az ugyanonnan előkerült de itt nem ábrázolt hasonló példány, (hatszögletű lábbal), az ozorai (=tótípusztai) darab (XX. 5.), (lábazata leesett) és a szeged-átokházi aranyozott talp és hatszögű láb (XX. 6—7.), (hozzátartozó felső része valószínűleg elveszett) sorozható ehhez a csoporthoz.

Ez az edényfajta csak a VII. század utolsó évtizedeiben, az átmeneti időszakban jelenik meg először, amint a jódatálható példányok azt kétségtelenül mutatják. A budapesti darabbal már préselt griffes ábrázolások, az ozorai példánnyal IV. Konstantinos Pogonatos (669—70) aranyérme vannak együtt. A nagyszentmiklósi aranykincsben is előjön ez a típus, hatszögletű lábbal és gömbszeletidomú ivórésszel együtt. Ez az edény is a VII. századvégi átmeneti korban és az itt említett darabok alakjában gyökerezik.

Az avarok üstje.

A szentesi múzeumba a szentes-kajáni avar temető széléről, állati csontokkal teli nagy bronzüst került. Ezt az egyedülálló formát eddig egyetlen emlékanyagba sem lehetett beilleszteni, mígnem a bölcskei (Tolna vm.) avar fülkesírokból kiemelt két bronzüstmaradvány³⁹ a szentesi példány népi hovátartozandóságát, ez pedig a bölcskei üst (XX. 4.) eredeti alakját oldotta meg.

Az avar üst két részből állott: tenyérszerű széles vaslemezszalagból és az alsó bronzüstből. A vaslemezszalagot az üst kiugró szájperebének belső széléhez akasztószalagokkal erősítették fel. A vasszegély saját anvagából két hurkos kerek fület képeztek. A két vasfülön átdugott ruddal hordták és helyezték el a tűz felett az üstöt. Maga a bronzüst három részre tagolt: a tölcészerűen kihajló rövid szájperebére, az egyenes vagy dőlt oldalfalakra és a gömbszeletidomú fenékrészre.

A bölcskei egyik üst átmérője az oldalfalon mérve 50 cm, a szentesi ugyanitt 75 cm körül van. A XX. 4. a VII. századra datálható.

³⁹ Hampel III, 242, t. 1. — Hasonló kivételű a 14. sírból való.

Valószínűleg a bölcskei és a szentesi üsttípus volt használatos az egész avarkoron át, mint a halotti torok nélkülözhetetlen eszköze. A szkítahún áldozati üstök alakjával ennek a símafelületű avar üstfajtának semmi kapcsolata sincsen.

A további régészeti kutatás feladata az eddigi eredmények kiszélesítése lesz, hogy az egész avarkor edényhagyatékát, típusait, nemcsak agyag- és fém-, hanem üveg-, fa- és egyéb pusztuló anyagból készült edényeit is megismerhessük.

Dr. Csallány Dezső.